

PROBLEM REKONSTRUKCIJE IZGUBLJENIH DIJELOVA KOMEDIJE VII. NIKOLE NALJEŠKOVIĆA

Vladan Švaco

Namjera ovoga izlaganja ne može imati znanstveno utemeljenje naprosto zbog toga što se u ovom području stare hrvatske književnosti ne smatram pozvanim da među ovako uglednim skupom predstavnika naše znanosti o književnosti makar i pokušam kazati nešto što već nije rečeno. Htio bih svoje iskustvo u nadopuni izgubljenih dijelova Nalješkovićeve Komedije VII izložiti ovdje iz dva razloga. Prvi je svakako u nastojanju da upozorim buduće rekonstrukture izgubljenih dijelova naše književne baštine na opasnost koja može zaprijetiti od poduzetnih zahtjeva kazališne prakse. Ni sâm nisam u svom prvom pokušaju izbje-
gao toj opasnosti, pa će stoga, držim, moje iskustvo biti poučnije od onih kojima je to uspjelo.

Drugi je razlog što u Nalješkovićevoj Komediji VII i suvremeno hrvatsko kazalište može naći zanimljiv poticaj za scensko oblikovanje, dakako uz pretpostavku da ona bude nadopunjena na primjeren način.

Nemoguće je ipak sasvim izbjeći nekoliko uvodnih napomena o Nalješkovićevu djelu i problemima koji su za suvremene istraživače još uvijek aktualni, a koji su i u mom skromnom pokušaju bili nagovor na koji je valjalo odgovoriti.

Nikola Nalješković jedan je od onih tipičnih renesansnih figura kakvima je obilovala naša nacionalna kultura XVI i XVII stoljeća na obalama Jadrana. Polihistor po obrazovanju, sklonostima, pa i mogućnostima, Nalješković kao da ne poznaje granica i razlika među najoprečnijim duhovnim disciplinama. On se često jednakim žarom i uspjehom bavi fizikom, filozofijom, astronomijom i književnošću. Ovo često prebacivanje interesa nije nerazumljiva pojava. Za Nalješkovića i njegove suvremenike nije bilo razlike između čovjeka i svijeta, ništa se nije moglo držati tuđim, jer je sve do reformi u mišljenju koje je izvršio Giordano Bruno u glavama i srcima vladao osjećaj sveopće povezanosti, poznato elejsko »sve u svemu«. Živeći u vrijeme pune ravnopravnosti i suradnje među ljudima unutar zajedničkog kulturnog kruga — a taj je tada bio cijela kršćanska Evropa — Nalješković nije nalazio zapreke da se mirne duše prepusti utjecajima, prihvaćajući dominantnu sentenciju vremena: »homo sum et humani nihil a me alienum puto«. Tako se u njegovom književnom djelu mogu uočiti najrazličitiji duhovni sadržaji: od raspojasane, lascivne pokladne pjesme, koja po svojim robustnim izrazima zadržava nešto od izvorne životne siline prahelenskih faličkih pjesama, pa sve do religiozne samozataje i odricanja od svjetovnih užitaka. Ta crta uostalom nije iznimno obilježje našeg pjesnika jer je on upravo po svom ogromnom dijapazonu tema, osjećaja, pa i izraza, dijete svog burnog vremena i njegova kolebanja između srednjovjekovnog puritanizma i životne punine renesanse.

Sve do vrlo istančanih i temeljito argumentiranih istraživanja Rafa Bogišića taj je naš pjesnik počesto bio opisivan kao plagijator, ili barem kao bezličan nasljedovatelj i imitator talijanskih uzora. Pri tome se sasvim smetnulo s uma da Nalješkovićevo vrijeme uopće nije poznavalo nikakvih skrupula u oponašanju, prevođenju, a naročito ne u predađivanju domaćih i stranih književnih uzora, tako da su se čak i oni postupci koje bi naše vrijeme bespoštedno osudilo kao plagijat i književnu krađu, smatrali tada izrazima prijateljske naklonosti i suradnje.

Čak i uz ovu ogradu možemo u jednom dijelu Nalješkovićeve opusa naći mnoštvo svjedočanstava njegove izvornosti i njegova primata među suvremenicima.

Premda ne možemo dokumentirano datirati većinu Nalješkovićeve djela, danas posjedujemo već vrlo uvjerljivu argumentaciju zasnovanu na filološkoj i dramaturškoj analizi Nalješkovićeve komedije, prema kojoj možemo ustvrditi da je svoja scenska djela pisao prije Držića.

I bez materijalnih podataka možemo s pravom smatrati da bi pojava sjajnih Držićevih djela bila onemogućila svaki izrazito slabiji pokušaj u vrijeme njihova izvođenja, ili odmah poslije njega. A da je publika u doba punog Držićeva zamaha već od prije bila navikla gledati pastore, priopćuje nam i sam Držić, uzdržljivo se žaleći kako i od njega traže da piše o vilama i pastirima i da ih prikazuje na sceni. Uz primat, koji Nalješković neosporno drži u pastirskoj igri, ima dosta jakih, pretežno dramaturško-filoloških argumenata u prilog tezi da je i posljednje tri (od ukupno sedam) komedija također pisao prije Držića. Evo nekoliko argumenata koje smatram najznačajnijima za obrazloženje ove tvrdnje.

1. Djetinjski naivna, jednostavna struktura Nalješkovićevih komedija (V, VI, VII) upozorava izvanredno jasno na samoniklost i izvornost. Nemoguće je da se nakon odlučnog scensko dramaturškog unapređenja koji je izvršio Držić, pojave djelca tako atomski jednostavna, priprosta i nepretenciozna. Jer, ako je i gdje je Nalješković bio kompilator ili imitator, on je uzimao najbolje i oponašao uzore ne slabije od ostalih svojih suvremenika. Ovaj argument vrijedi barem za V i VI komediju, koje predstavljaju male scenske slike — ilustracije iz dubrovačkog života, a nikako kritiku (barem ne namjernu), tako da je poznati istup Senata iz 1525. vrlo vjerojatno nišanio i na Nalješkovićevu aktivnost, koju je on uostalom kasnije nastojao usmjeriti prema zahtjevima i intencijama režima. Držiću je tada bilo tek šesnaestak godina, pa se upozorenje Senata na odveć slobodne i razuzdane scenske prizore nije moglo odnositi na njegova djela.

2. Nalješkovićev se jezik u upotrebi tuđica veoma razlikuje od Držićeva, talijanizmi u govoru lica njegovih komedija nisu još sasvim udomaćeni i transformirani. Ona naime govore ili hrvatski ili talijanski, upotrebljavajući mjestimično gotove čiste i »nepohrvaćene« opće fraze iz talijanskog jezika. Kod Držića se, naprotiv, već završio proces pre-tapanja tuđica, koje se dekliniraju i konjugiraju po hrvatskoj gramatici, a sve to uz Držićev kritičko-realistički talenat svjedoči da je taj proces već bio izvršen i u živom dubrovačkom govoru.

3. Nalješković upotrebljava talijanske provincijalizme, koje Držić uopće ne poznaje, a koji potječu iz književnih sredina stranih Držiću. Najtipičnija je za taj dio argumentacije upotreba uzrečice »kankaro«, koja je karakteristična za venecijansku i padovansku komediju, dakle za najranije oblike talijanske komičke vrste.

4. Držićevi su tematski izvori većinom plautovskog podrijetla, o čemu i sam govori na više mjesta. Nalješkovićeve sedma komedija je međutim tipični nasljednik Terencijeve komičke linije, u kojoj prevladava realizam bez kritičkih namjera i suzdržana, gotovo namjerno prigušena komika. Usporedba Nalješkovićeve komedije s nekim Terencijevim djelima (Hecyra, Adelphi) pokazuje frapantne sličnosti ne samo u detaljima već i u osnovnom raspoloženju. Činjenica da se neka važna lica o kojima se govori uopće ne pojavljuju na sceni (lica iz VII komedije: amanca, Baro, Marova vjerenica), također neodoljivo podsjećaju na Terencijevu tehniku (personae mutae).

5. Sva su Nalješkovićeve scenska djela pisana u stihu, dvanaestercu s dvostrukom rimom, u kojem možemo zapaziti naglašenu daktilsku tendenciju. I to je znak da su pisana rano i izvan Držićeva utjecaja jer je potonji svoja najzrelija ostvarenja pisao neusporedivo slobodnije od Nalješkovića.

6. Nalješkovićeve su komedije pune slobodnih izraza, psovki i vulgarnosti kakve uopće ne možemo naći u Držićevu djelu. Možemo pretpostaviti da se Držić ne bi bio ustručavao iskoristiti punu slobodu i britkost pučkog govora da mu je to bilo dopušteno. Vrijeme Držićevog stvaralačkog napona ne dopušta više one otvorenosti i direktности govora ulice koji Nalješkoviću bar do razdoblja pisanja njegovih komedija nije bio cenzuriran.

Većina ovih argumenata poznata je. Oni su ovdje ukratko eksplicirani samo radi toga da bi se u rekonstrukciji izgubljenog dijela Nalješkovićevega teksta mogli izdvojiti načela kojima je ova nadopuna vođena.

Pokušaj rekonstrukcije izgubljenog dijela teksta Nalješkovićeve Komedije VII

Nadopuna izgubljenih dijelova Nalješkovićeve VII komedije ne predstavlja, barem u pogledu rekonstrukcije fabule, tešku zadaću. Radnja je tako jednostavna, cjelovita i jednosmjerna, da iz same usporedbe sadržaja I i III čina te iz kvantitativnih određenja činova možemo s mnogo sigurnosti odrediti sadržaj radnje u izgubljenim dijelovima.

U I činu saznajemo da roditelji razuzdanog jedinca Mara, obaviješteni od služavke o njegovim noćnim bjegovima, nastoje urazumiti svog razmetnog sina time što će ga oženiti kćeri očeva prijatelja Petra. Ovaj,

naime, daje u miraz 2300 dukata; djevojka je lijepa, svi roditelji suglasni, pa sada još samo treba nagovoriti Mara da je uzme. Prilika za razgovor pruža se u pozivu na objed koji dundo Baro po djevojci šalje Marovim roditeljima uz obavijest da je sam Maro već tamo. Čin je prekinut u času kad otac Gjivo govori majci:

*Gjivo: — Ogrn' se mondjinom, poču ja od zgara.
Nu tamo s načinom rec' sinu što t' para.*

Mati: — Mondjin mi . . .

Ovdje je tekst prekinut i nastavlja se tek negdje oko polovine drugog čina scenom između Bara, prijatelja mu Frana i Dragne, službenice Marove amance.

U II i III činu Maro već zna mnoge pojedinosti kojih nije znao u I činu. To su npr.: da je Pero povisio miraz na 2300 dukata, da su mu roditelji saznali za njegove noćne izlete i za vezu s amancem, konačno, da mu je amanca nevjerna, ili da se bar tako priča. S druge strane, Dragnine riječi: »sve opogovori, ne ima inoga muža«, mogu značiti samo da je Maro do sada na račun amance već iznio svoja predbacivanja, kada ih sada mora opovrgnuti. Sama uloga Dragne kao posrednice u ljubavnom sporu takva je da isključuje pomisao o svođenju njene uloge na onih desetak stihova koji su sačuvani. Dragna je očito morala biti na sceni kada Maro moli Frana da se na časak ukloni, kako bi mogao s njom razgovarati u četiri oka. Jasno je opet da želja za udaljavanjem Frana ne potječe od Mara iako je on izriče jer su oni tako intimni prijatelji da Mara ne može smetati Franova prisutnost. Dragna s druge strane zna da će lakše opravdati svoju gospodaricu pred Marom bez prisutnosti kritički raspoloženog Frana. Maro je i sam sklon prihvatiti bilo kakvo opravdanje i poći u susret izmirenju, što se može zaključiti iz vrlo pomirljivog predbacivanja o tome kako je poslao po ribu za nezahvalnu amancu »tja u Gruž«, a to je vrlo blijedo predbacivanje za nekoga tko nije sklon da prihvati opravdanje. Iz ovih podataka postavlja se problem rješenja ovih pitanja:

1. Gdje Maro saznaje da mu roditelji znaju za amancu, da je miraz povećan na 2300 dukata, i s time u vezi: kako publika saznaje da to Maro zna?

2. O čemu je Maro govorio s Franom i Dragom do časa kad zamoli prijatelja da se na trenutak udalji?

Odgovor na oba pitanja možemo naći eliminacijom nemogućih rješenja. Nemoguće je da se scenski pokaže sudbonosni objed, na kojem su Marovi roditelji, vjerojatno uz asistenciju dunda Bara, pokušali urazumiti raspusnog sina. Za to nema ni vremena ni scensko-dramaturškog temelja. To možemo dakle saznati samo pričanjem. Čijim? Dakako, Marovim jer je on već na sceni, i to čvrsto na sceni kada počinje sačuvani dio II čina. Prije toga moralo je »proći« oko stotinjak stihova, što se može lako izračunati kvantitativnim omjerima I i III čina (I čin ima 185, a III čin 139 stihova).

Isto tako lako je zaključiti kome Maro priča o svojim nevoljama. Nikome drugom nego Franu jer je on također već prisutan a intiman je prijatelj Marov. Dragna kod toga pričanja ne dolazi u obzir kao slušatelj jer Maru ne može ići u račun da odaje izvore svojih informacija o amancinoj nevjeri. Dragna dakle mora naići u toku razgovora, pa joj tada Maro počinje spočitavati nevjeru gospodaričinu i izazvati je da ga navede na opovrgavanje vlastitih optužbi. Naposljetku, Maro je sklon da primi opravdanje i da nastavi vezu s amancom, što Dragna, koja je predstavljena kao lukava i dovrtljiva djevojka, mora opaziti. Znajući da ima psihološku prednost pred Marovim suzdržljivim predbacivanjima i njegovom jasno izraženom željom da amancu opravda, traži da Maro udalji Frana, kako bi sigurnije i lakše vratila poljuljano povjerenje u svoju gospodaricu. Ovim udaljavanjem započinje već sačuvani dio II čina.

U izgubljenom dijelu Komedije moralo se prema tome dogoditi slijedeće: Maro se ljutit vraća s objeda kod dunda Bara i priča Franu kako su roditelji otkrili njegove noćne pohode i kako mu je dundo Baro govorio o amancinoj nevjeri. Zašto baš Dundo Baro?

1. Ni otac ni majka ne znaju — bar za publiku, ili čitatelja — s kim Maro provodi noći.

2. Maro to nije mogao saznati ni od koga drugoga jer je još prošle noći bio kod amance, a od prije ručka pa sve do poslije podne nalazi se kod Bara.

3. Prema dundu Baru osjeća Maro nekakvo čudno strahopoštovanje koje se izražava za ovakvog vjetrogonju pretjeranom bojazni da ne zakašni na večeru na koju je dundo pozvan.

Maro bjesni protiv svoje nevjerne amance, kada nailazi Dragna, njena službenica i pouzdanica. Maro dakako saspe niz uvreda na račun

nevjerne ljubavnice, ali se povlači kad Dragna na ta predbacivanja želi otići bez opravdanja. Taj trik vrlo često upotrebljava Terencije, što nam dopušta mogućnost da se njime poslužimo i u rekonstrukciji ove komedije. Dragna ne želi opravdavati svoju gospodaricu pred njoj stranim čovjekom i obazrivo nastoji udaljiti Frana. Maro to i izvršava stihovima kojima počinje sačuvani dio II čina:

*Maro — Uklon se de grazia jedan čas, čim samo
rečem joj nešto ja, čekaj me ti tamo.*

Da to nije nastupna scena Dragnina vidi se uz navedene dokaze još i iz toga što nema pozdravljanja, do kojeg Nalješković mnogo drži i bez kojega nema nijednog susreta među njegovim licima u komediji.

Kako vidimo, analitičko-deduktivnom metodom može se bez većih teškoća rekonstruirati radnja završetka prvoga i otprilike šezdesetak stihova drugoga čina. Preostaje dakle da krenemo u pokušaj pjesničke nadopune izgubljenih fragmenata, vodeći dakako računa o leksičkim, stilskim i dramaturškim odrednicama sačuvanoga teksta. No prije nego što počnemo s izlaganjem samog pokušaja rekonstrukcije, mislim da neće biti naodmet nekoliko zanimljivih napomena o njenom nastanku i njenim stranputicama.

Nalješkovićev izgubljeni tekst predložio sam, dakako uz mnogo iscrpniju argumentaciju od ove ovdje izložene, kao radnju za diplomski ispit iz jugoslavenskih književnosti kod prof. Jakše Pavlića, na Akademiji za kazališnu i filmsku umjetnost, u ljeto 1961. godine. Profesor Pavlić je pokušaj prihvatio i radnja je s ostalima otišla u arhiv. Kada se nekoliko godina kasnije (1964/65.) redatelj Božidar Violić prihvatio inscenacije Nalješkovićevih komedija (V, VI i VII) u Zagrebačkom dramskom kazalištu (danas Kazalište Gavella), našao je da sam ja pokušao rekonstruirati izgubljene dijelove VII komedije i predložio mi da izvršim potpuniju adaptaciju izgubljenog teksta. Tada se dogodilo da su što redatelj a što glumci tražili sve više teksta i sve više potpunijih karakterizacija lica koja su tumačili. Nalješkovićev duh nije intervenirao u svim tim nadogradnjama, pa je na kraju Dragna, koju je igrala Ljubica Jović, postala malne glavno lice, a Marov prijatelj Frano vrlo je opsežno i »argumentirano«¹ pripremio Marove noćne nevolje o kojima priča u III činu. Dragna je tako postala nekakva rogobatna Petrunjela, Frano tko zna kakav zloban spletkar, a cijela VII komedija neuspjela anticipacija

zrelog Držića! Predstava je kako-tako prošla i cijela bi pripovijest ubrzo bila pala u zaborav da Rafo Bogišić, kojega s pravom smatramo najboljim poznavaoцем Nalješkovićeve opusa, nije u oduljem, čvrsto argumentiranom napisu u zagrebačkom Vjesniku ustao u obranu Nalješkovićevih stilsko-dramaturških osobina, ma kakve one bile.

Nitko od nas koji smo radili na predstavi nije mogao osporiti Bogišićeve prigovore. Postalo nam je jasno da smo u zaigranosti, dječjački radosnoj i bezbrižnoj, i ne znajući kako, počeli graditi igru različitu od one kojoj je Nalješković bio i morao ostati glavni poticaj. Naše slaganje s Bogišićevim istupom u obranu Nalješkovićeve pjesničko-dramatskog duha ostalo je nijemo, nitko nije replicirao, predstava je »izigrana« i »slučaj Nalješković« pao je u zaborav.

Kada sam desetak godina poslije toga bio počašćen pozivom da sudjelujem u Danima Hvarskog kazališta, smjesta sam to osjetio kao mogućnost ispravljanja jedne nepravde prema piscu koji tek u naše vrijeme dobiva puno osvjetljenje i zasluženno mjesto u hrvatskoj književnosti.

Potražio sam u arhivu Akamedije izvornu rekonstrukciju, dotjerao je, i ona sada stoji pred vama kao pošten pokušaj, lišen svih kasnijih natruha i »ukrašavanja«. Vi ste među prvima pozvani da ocijenite njenu vrijednost. Jedino čemu se, mislim, smijem s pravom nadati jest njena primjerenost kontekstu i kritičnost postupka kojom je izvršena.

PRILOG UZ
POKUŠAJ REKONSTRUKCIJE IZGUBLJENIH DIJELOVA
VII KOMEDIJE

NIKOLE NALJEŠKOVIĆA

*Monđin mi briga ni, van me sveđ briga sin,
Govori š njime ti dokle se ne spremim.
A, bravo, stan' de čas. Bara i Peru mu
Pozovi večeras k nami na večeru.
Sad hodi, addio, ja ću čas za tobom.
Pohitaj per brio da ne čeka Baro dom'.*

(Odi otac ode, a mati se pode oplest i spremit, ter svrši prvi at, a počinje drugi)

A T D R U G I

(Frano sjedi, a prohodi Maro vele u jedu ne videć Frana.)

FRANO

Addio Maro moj!

MARO

Addio, addio . . .

FRANO

Nut časak samnom stoj, gdi se si spravio?

MARO

*Pušti me nesretnog, perke sam kako pas,
ne poznam nikog svog odkad čuh oni glas.*

FRANO

*Ma što je car'mio, reci mi koj je jad,
Ki glas te zanio, te tako ljut si sad?*

MARO

*Rijet ti ću Francesco, perke si kumpanj moj
Kako mi bje toško kad dočuh mesad toj.
Na objed u Bara, dunda mi, podoh jest,
al ne bje od hara. Kad za sto hotjah sjest
dođe ti otac moj, od dunda zvan na čast,
začne na nepokoj, razgovor zakučast:
ter da sam desvijan, da mi se ne zna red,
ter da ću rasut stan, zlo skončat naposljed.*

FRANO

A dundo, što na to on?

MARO

*Prihvati i on zbor
i reče napokon da jedan francav stvor
mu mladost ništi sved za platu neharnu;
a ja ti samo gled' ter oči obrnu'.
Činjah se neznajuć od zbora njihova
i stah ti sve to ljuć', al ne dah ni slova.*

FRANO

*Što mniš sad, jsu li uznali amance,
al te kaštigali za noćne uzance?*

MARO

*Para mi Frano moj da sve su uznali,
er dundo mi rekne toj glas od nje nemili.
Govori, vas zna grad od moje razblude
ter da me vara gad od sramne požude.
Kad od nje odem, svedj ini da dohodu
ter mijenja amante kako pralje vodu.*

FRANO

*Povero Marino, od šta si čineć sad?
Ma nemoj per fino, da te ataka jad.*

MARO

*Već me atako, što ti ću ino rijet.
Ne mogu inako, kad mi se ruga svijet.
Eh da mi do pesti dopadne putana
od koje zločesti vako sam stidan ja!*

FRANO

*Kako si užgan vas, puno mi se činiš jed.
Nego ti fermaj stras', ter sudi naposljed.*

MARO

Pušti me da je . . .

FRANO

*Stoj! Gle, Dragna dohodi,
ti s' malo upokoj' pak š njom govor vodi.*

DRAGNA

Buon di Ser Marino, gdi s'toli dugo?

MARO

*Buon di trabuljino i kurvina slugo!
Al mni tva gospoja, da ne ću već uznat
da m' roge nabija i drugim dava trat?
Ma mi se dočulo od vaše gnusobe
ter mi se zgadilo da vas znam obe.
Što mučiš sad psino, nije l'ti od volje?*

DRAGNA

*A što ću Marino, ti sve znaš najbolje.
Druzi ti govoru, ti vjeruj družima,
Ko nema u kući, na dvoru uzima.
Ser Maro addio, addio gosparu.*

FRANO

Addio . . .

MARO

*Per brio, što ćeš sad govнару!
Ej Dragna, stani čas!*

DRAGNA

Pušti me, što ću ti.

MARO

Ne ć' vikat u sav glas, vamo dodj' napasti.

FRANO

*Pušti je, ži ti ja, da ide kad hoće,
ter se liberaj zla i kurvine zloće.*

MARO

Rad sam znat istinu.

FRANO

*Od nje je ne ćeš znat.
Branit će gospu svu, lagat će i varat.*

MARO

*Nut Dragna, reci dvije od moji akuži,
sebe obrani bar, ter gospoju tuži.*

DRAGNA

*Ja ne znam ni za što; teb' hita neki vrag,
Gospu si ofendjo, a jedin si njojzi drag.
Svedj slušaš uokol zločeste potvore,
na one si ljut i hol ki pravo govore.
Ma da tuj nije sad ovega gospara,
čuo b' ti što si rad i što men' para.*

MARO

Al ako on ode, oš rijet istinu?

DRAGNA

Rijet ti ću moj rode, ma hoću vascijelu.

Slijedeća Marova replika početak je sačuvanog dijela drugog čina, koji u izvornom fragmentu ima svega 64 stiha:

MARO

*Uklon se de Grazia jedan čas, čijem samo
itd.*

KOMEDIJA SEDMA

PROLOG

Nut me čuj mirno svak, er vam ću spovidjet
što ćete malo pak vi čuti i vidjet.
Otac je i mati, koji jedinoga
sina će imati od srca od svoga,
i tu malo vrijedna kakono smamljena,
deserta er jedna vladat će njim žena,
s kom će bit dezvijan da zločes neće moć
ni u noć ni u dan nikuda od nje poč.
Otac će i mati izradi tej žene
načine držati da sina ožene,
koji će napokon na despet toj ženi
ocu reć da ga on i vijera i ženi.
Malahnu ovu stvar i loše narednu
primite vi u dar za ljubav za jednu.
Ovo govorenje biti će razdiljeno u tri ata.

POČINA AT PRVI

Mati sjedeći šije ter djevojci govori

MATI

Nu hodi Maruša.

DJEVOJKA MARUŠA

Što mi zapovijedaš?

MATI

Ži ti bog i duša, nu ve mi pravo kaž',
i mislit, čuj, nemoj da će toj znat itkor:
pođe li taj sin moj u noći kud nadvor?

MARUŠA

Ne bila žalosna, sve ću ti rijet pravo,
ma nemoj da on zna, tako t' živ i zdravo!
er drugo neće bit, ako toj bude znat.
neg me će obružit i nos mi obrezat.

MATI

Tako mi on živo, vik neće on znati,
i ži mi moj Dživo, lijep ti ću dar dati:
nã čas ti naplata i uzmi najbrže
crevje s dva potplata, ke Dživo povrže,

*jer ih će taj psihtar djetić sad podbiti.
Još ti će lijepi dar i lijepa čas biti,
i da ti četiri kuplice nove dam,
ako me ti smiri, što te sad ja pitam.*

MARUŠA

*Bogme ti jednu noć ne bi još zgriješio,
kad neće nadvor poč; i sinoć je bio.*

MATI

Da kuda prohodi? korta se zatvora.

MARUŠA

*Drūgī pūt nahodi negli se vam para:
kanavu otvora i opet nekakao
za sobom zatvora, vrag ti ga zna kako.
I mnokrat još njetko š njim dođe, ter piju,
ma bogme ne znam tko, dobru mavasiju.
Skita se do svijeta, a dođe pak k zori
kanavom opeta, on ju sam otvori.*

MATI

*Jaoh meni, Maruša, što ve ću žalosna!
boju se od muža da sve toj ne uzna;
na mjestu na tomuj er bi mu gočula
oni čas pala tuj¹, što ti sam, jaoh, čula.
Mnogo ti, jaoh, mati pritrpje i otac;
nu pođi, Mare ti, ter tamo vid' lonac.*

Maruša pođe u ognjište, a mati ostane šijući; utoliko napolju srete se Dživo otac od sina, i Petar, otac od kćere, koji počina govorit:

PETAR

Buon di, Ser Giovanni²!

DŽIVO

Ser Piero, addio.³

PETAR

Son mille anni⁴ da te sam želio.

DŽIVO

Bio sam pošao baštine sve obit.

PETAR

Da kako s' našao?

DŽIVO

Vina će dosta bit.

PETAR

Nu neka stoji toj; moj miser Giovanni,
htio ti sam rijet nješto majde još od lani,
ali me je bio sram, er ti znaš, svak gleda,
rekući što ja znam, prođe li besjeda.

DŽIVO

Nebore ser Piero, tuj ne smo prighenti⁵
sve per brio vero⁶ u mene moreš ti.

PETAR

Svak svoje žalosti najposlije razumije,
er zao glas donesti nikomu lasno nije.
U tebe sin jedan i drugo ne imaš,
koji t' je namuran, a brže ti ne znaš;
ter kako dezvijan da od nje ne umije
ni u noć ni u dan; u nje spi, u nje ije.

DŽIVO

Ne more biti toj, er ja znam, jednu noć
na mjesec Maro moj iz kuće neće poć'.
Ja kortu zaklapam, neće on riječi reć,
neg vazda mirno sâm otide ončas leć.

PETAR

Affè te inganni.⁷

DŽIVO

Affè non m' inganno.⁸
Affè ser Giovanni, altri meglio sanno.⁹
A nut ga jednu noć popreži ti sada,
ter ćeš nać da će poć i kud se prokrada.

DŽIVO

Po njekijeh senjalijeh obraz mu toj kaže.

PETAR

Ovo t' ja istom rijeh ljubavi cječ naše.

DŽIVO

Da što sada ja? što me ti svjetuješ?

PETAR

Oto ga vjeri tja, ako ć' da miruješ.

DŽIVO

*Bogme to j' najbolje, inako er vijeku
ne pusti svoje volje, neg pođe niz rijeku.*

PETAR

Još ako bi htio.

DŽIVO

Ako bi htio, a?

PETAR

*Da bi ti reć smio; njegda mu rekoħ ja
ter za kćer za moju, i rijeh mu dat kuću
u kojoj ja stoju i dukât tisuću;
ali mi najprije on reče čudnu stvar
odluka da ga nije vjerit se ikadar.*

DŽIVO

I osta na tomuj? Ah sad me svak žali.

PETAR

*Miser nò;¹⁰ nut me čuj na čem smo ostali.
Kuće mi tej neće, neg hoće sve dukât,
i prosi dvaš veće neg mu ja mogu dat;
na puno hoće tri tisuće imati,
još ako budeš ti kontenat i mati.*

DŽIVO

*Ja veće nego rad, a mati radija,
ter ako moreš sad, pođ, svrš'te, ži ti ja.*

PETAR

*Ali ja ne imam neg dvije tisuće,
kad neće da mu dam u ovi kont kuće.*

DŽIVO

*Ži ti ja, ne gljedaj, prilož' mu još trista,
a ti mu konvit taj ne čini pak ništa.*

DŽIVO

Ne imam jednu kćer; dvije su za njom još.

DŽIVO

*Da gdi ti je manastijer? lasno tej smirit mož'.
Dosta je od sve tri tu jednu da udaš,
a dvije spravi ti u dumne da ih daš.*

PETAR

Da me pak proklinju u kami tukuće.

DŽIVO

Da bogme ne mođ' nju udat s dvije tisuće.

PETAR

Znam, Dživo, er ti mođ' u sina sve što hoć'.

DŽIVO

*Nut mu ti toj prilođ', a ja ću pak pomoć;
toj ve znaš er sade dinari varaju
i stare i mlade, svi dinar gledaju.*

PETAR

*Pod' na slavu bođžu, kontent sam i toj dat,
za ljubav, ku t' nošu, ništa neću gledat;
dvije mu tisuće i trista sve dati
prije neg prag od kuće bude mi spontati.
Nu bud' mi daj sade prijatelj, svrš' mi toj,
ne gledaj ti mlade, gledaj ti poso tvoj.*

DŽIVO

*Ne brin' se ser Piero činit ću da s' miran,
sci per brio vero¹⁴, ne prođu osam dan.
Nu hoć' me puštati, er ću sad poći tja,
ter mu ću skantati materi sve toj ja.
Utoj će, nut me čuj, na objed i on doć,
ter ćemo oba tuj prionut sa svu moć,
jeda toj sklopimo i jeda bog nam da
da se mi smirimo večeras obadva.*

PETAR

*A ja ću cječ toga na misu poć sada,
ter ću molit boga da mi tuj milos da.
I zbogom.*

DŽIVO

*Addio! Ako t' se prigodi
da bi ga vidio, rec' mu još štogodi.
Poći ću ovdije šavcu se javiti,
i jeda njega gdje tuj budem viditi.*

Ovdi otac ukloni se za jedan čas, kako da u šavca pođe; utoliko opet mati govori s djevojkom.

MATI

Maruša, ti gdje si? što tamo stan stavi?
nebore izljezi, trpezu napravi.
Sada će oba doć, vrijeme je na objed,
neću ih zgladat moć, taki mi dođe jed.
Hraknu se on¹²; brže pođ', lonac istavi,
ter uzmi najbrže, trpezu napravi.
Dođe otac doma, ter mu žena govori:
Dobar si došao! Što ne da meni plaš?
Gdi ga je vrgao! para ih pet imaš.
Sagibavši žena plaš, govori udilje:
Nješto si zlovoljan; čudo t' bi toj bilo
da dođeš jedan dan veselo i milo.

OTAC

Ostani me se tja; er kad bi ti čula
što sam sad čuo ja, pala bi t' gočula.
Sin nam je dezvijan i k vragu pošao,
ter nam će rasut stan, toga mi je žao.
A nut još ovoj stav' na pamet ter gledaj
gdi nam će doć francav. Ah bože ti ne daj.

MATI

Ja ti sam žalosna od muke tajala,
djevojka sve toj zna, sve mi je kazala;
i brže djetić taj sve mu toj opravlja,
nego ga nadvor daj, er za nas ne valja;
ter nekud svaku noć kanavom izlazi,
pak zorom bude doć, ona ga sve pazi.

OTAC

Kanavom je li a? čuđah se ja gdi je
naša mavasija; bogme ju on pije
i u tej odnosi, u koje spi i ije,
ži mi t', se zlo vozi; ja vidim, ino nije.

MATI

Ne bi li mogo ti pasju tuj trabulju
učinit žigati, pak poslat u Pulju.¹³

OTAC

Hoć' da se smirimo i da je on miran
daj da ga vjerimo kigodi istom dan.

MATI

Da što je žao meni, što li se ja bolju,
neće se da ženi, neg hoće svojevolju.

OTAC

Dat ga ću iz kuće i dezeređitat,
gđi mu dvije tisuće i trista hoće dat;
ako se ne vjeri zautra zavazdan
za Petrovom kćeri, bogme će iskat stan;
ter bismo trapili sve naše ledine,
kuće napravili, skrojili haljine.

MATI

Nemoj ve Dživo, ne; na zlu s njim ne valja,
na dobru nego ve taj se stvar napravlja;
za zlu riječ er bi se uzbio za tvoju;
nut' ja ću dat mise njeke da se poju,
i činit da pije vodu još od moći,
pak nješto da izije što mu će pomoći.
A nudjer ti gledaj gđi mu će trabulja
omrznut brzo taj kako sve godulja.

Korta se otvori.

OTAC

On ide, pas jedan.

Tko je? hodi gori.

DJEVOJKA TUĐA

Ja sam. Dobar vam dan!

Pera vas i Baro drago pozdravljahu,
tamo je vaš Maro, ter i vas moljahu
da biste još i vi k njim doći hotjeli,
er im su kmeti svi poklone donijeli,
kozlića imaju, prijesnac i procijepa,
da vas počitaju; bit vam će čas lijepa.

DŽIVO ženi

Sad način imamo za onu našu stvar
govorit mi tamo bolje neg ikadar.
Djevojko podi ti, čin' da nas čekaju.

DJEVOJKA

Da, poč ću ja rijeti neka se nadaju.

DŽIVO ženi

Ogrn' se monđinom, poč ću ja odzgara,
nu tamo s načinom rec' sinu što t' para.

MATI

Monđin mi¹⁴

.

.

(odi manjka)

MARO

*Uklon' se de grazia¹⁵ jedan čas, čijem samo
rečem joj nješto ja, čekaj me ti tamo.*

FRANO

Istom se poteži, ukratko besjedi.

MARO

Nebore ne bježi, tuj malo posjedi.

MARO Dragni govori

Oto sam poslao po ribu tja u Gruž;

Radič je pošao, ne bi joj to činio muž.

DRAGNA AMANCINA

Daj ve, da zaboga, sve opogovori.

Ne ima inoga muža.

MARO

Nu govori.

DRAGNA

Čudo je zlo stala i vele zla bila,

vazdan je bljuvala, ter te je molila:

dodi ve večeras, a opet ako hoć

poći ćeš oni čas, sad ve je duga noć.

Neće ti na vjeru riječ za toj otac rijet,

moć ćeš na večeru i doma još prispjet.

MARO

Da za mnom inijem pak može otvarati.

DRAGNA

Brže mniš, takoj svak dohodi kako ti.

Nut gdi ju nebogu pravu sad potvara.

MARO

Hoću ako uzmogu, ma mi se ne para,

zašto će večeras, ako se ne varam,

od dunda bit u nas, ma čerto¹⁶ još ne znam.

*Ako bih mogao i kako jedan čas,
majde bih došao istom za vidjet vas.*

DRAGNA

*Rec' ako nećeš doć, zašto bih legla sad,
er ve je oto noć, zatvara ve se grad.*

MARO

*Ne umijem ništa reć, kad ne znam istine;
doma ću sad poteć vidjeti što čine.
Ako će dundo doć, neću ja moć u vas;
toj li ne, ja ću doć vidjet ju jedan čas.*

DRAGNA

Da jeda ino što?

MARO

*Tamo ju pozdravi;
a drugo ne ništo.*

DRAGNA

*Muče toj opravi.
Pođe djevojka, a Frano se stavši s Marom*

FRANO

Zađoste udugo, ži t' ja, mi rec' što bi.

MARO

*Ži mi ja, ne drugo neg oto htjela bi
da dođu večeras.*

FRANO

Smiri ju nebogu.

MARO

*Dundo će bit u nas, cječ toga ne mogu.
Oto Ave Maria.¹⁷*

FRANO

Nije.

MARO

*Bolje ja čuju.
Poći ću domom tja, da me daj ne psuju
jeda što. Addio.*

FRANO

Buona notte, Maro!

*Affè anche io a casa andaro.*¹⁸

Pođe Maro a ostane sam FRANO govoreći:

*Kurvine beštije! zna kurva da ova
nijednu noć nije bez deset popova.
Mni da mu je vjerna; tvrdo t' se zvijer vara;
ono je tovjerna, svijem đakon otvara,
i ono sve laže, a sad će u nje poč,
neg da ga ne preže, na vjeru t' neće proć.
Sada ću doma poč, ter se ću strafodać,
svu dragu ter ću noć kon vrata kon nje stat;
i ako dođe on, ranka ću najbrže,
činit ću napokon da kapu povrže.*

Otide Frano da se strafoda, a izide Marko u kapi

MARO

*Poći ću postati ja Međù crjevjāri,¹⁹
tere ću slušati kad ura udari.
Ončas ću k njojzi poč istom ju vidjeti,
opet ću doma moć k večeri prispjeti.
Ako mi što reku, rijet im ću da imah
potrebu ja njeku s kumpanjim ter postah.
Oto ura udri, poč ću tja otiti,
neka se prije tri mogu daj vratiti.
Ono joj na vratijeh, per brio, čovjeka,
sve onoj er joj rijeh: potreba mi je njeka,
rekući sad ću moć drugoga dozvati.
Affè²⁰ ću sada poč, ter ga ću poznati.
Frano se ukloni s vrata, a MARO u sebi govori:
Ah da se furjanat sad ne uklanjaše,
er mu ju htijah dat zasve er mać imaše.*

MARO kucajući, amanca ga polije ne poznavši ga, a on se javi govoreći polako:

*Ah kurvo, mene, ha, govni me s'polila,
prem ti si je... kurva vazda bila.*

Ovdi ga Frano pozna, te na njega aranka, a Maro prid njim bježeći ukine se i pade mu s ruke kapa i mać i brokijer i čelata; dvignuvši se uteče bez svega; i svršì drugi at, a počinje tretì.

A T T R E T I

Frano zautra sreće Mara tek mu govori:

FRANO

*Bon di! come stai?*²¹

MARO

*Bon di e bon anno!
Peggio che non mai le cose mal vanno.*²²

FRANO

*Što ti je? ki t' je vrag? amancu uživaš,
kojoj si veće drag nego nje oči dvaš;
a pak vas vijeraju i dukât daju još;
ti s' Maro u rajju, tužit se ti ne mož'.*

MARO

*Vrag uzmi amancu i još ću rijet brže
svijeh koji ufancu u kurvah tijej drže.*

FRANO

A miser Marino, amanca kurva nije.

MARO

Da ki je vrag ino? Vjeruj, Frano, menje.

FRANO

*Paraš mi ti ini neg bješe jučera,
kako i ti svak čini tko godi se vijera.*

MARO

*Ne bih se ja nigdar do smrti vjerio,
da sinoć jednu stvar ne budu vidio.
Ma se ću večeras za despet nje vjerit.*

FRANO

Kad joj taj dođe glas, što t' para, što će rit?

MARO

*Što ino negoli lašnje će primat moć
za koga me poli govniim svega sinoć.*

FRANO

*Polila, ha, cazzo?*²³

MARO

Polila; da što mniš?

FRANO

*Tu mi par un pazzo,*²⁴ *ako ju ne pustiš.*

MARO

*Takaj ti je svaka. Još ne znaš što bi pak.
Njetko me aranka.*

FRANO

Tko bješe?

MARO

Cijenim đak.

FRANO

Bješe ga ti posjeć, neka ga poznaš daj.

MARO

Sve ti ću, Frano, reć, istom me poslušaj.

FRANO

Ah, da sam s tobom tuj, er bih mu dao skočit.

MARO

*I ja sam; nut me čuj, što mi će poslije bit.
Sagna me s nje vrata, tuj padoh ter tade
mač kapa, čelata i brokijer mi pađe.
Dvignuh se oni trat, ali se ne htjeh ja
njemu dat tuj poznat, neg sve toj pustih tja,
utekoh jedva gó u đaku najbrže,
ne vidje me nitko, toj mi je najdraže,
ter ti se uvukoh najlahše doma ja,
tuj ti se obukoh ko da sam s place tja.*

FRANO

*Alla fe²⁴ Maroje, žo mi je, er mi s' drug,
er ti ću rijet, to je veličak jedan rug;
kurvine deserte, putane smrdeće,
da ona tej berte čini ti i smeće!
Ino mi nije žao, neg kako trpiš toj.*

MARO

Ja ne bih pošao za vas svijet veće k njoj.

FRANO

Bez kurve ti biti ne moreš, ja te znam.

MARO

*Ja se ću vjeriti, partita sto imam.
Pero dava menje kćer ku sam vidio;
kada na proštenje on ju je vodio;
lijepa je kako cvijet, s dvije tisuća i trista.*

FRANO

*Bogme ću t' Maro rijet, ne indudaj ništa,
najbrže neg pođi tere se vjeri tom,
a kurvu tu ođi popovom i đakom,
smir oca neboga i mater i sebe.*

MARO

A bogme evo ga.

FRANO

*Čerto ište tebe.
Bon di, ser Giovanni!*

OTAC DŽIVO

*Brigata addio.²⁵
Vi ste sad kumpanji, a ja sam s ocem bio;
on i ja i Pero bjehomo sve jedno,
si per brio vero, i vazda zajedno,
njega nam bog dozva, Pero je živ i ja,
s kijem živem kako dva rođena prem bratja;
još da me hoće taj smiriti u nješto,
umro bih mirno daj.*

FRANO

Mogu li znati što?

DŽIVO

*Držim te ja, Frano, kako znaš, za sina;
mogu t' reć ufano, moli ve Marina
da bi se vjerio; Pero mu dava kćer,
i oto nije htio.*

FRANO Maru

Ti s' mahnit, pod' se vjer'.

MARO

Neću mu ja kuće uzet š njom nikada.

DŽIVO

Hoć' dvije tisuće i trista da t' sad da?

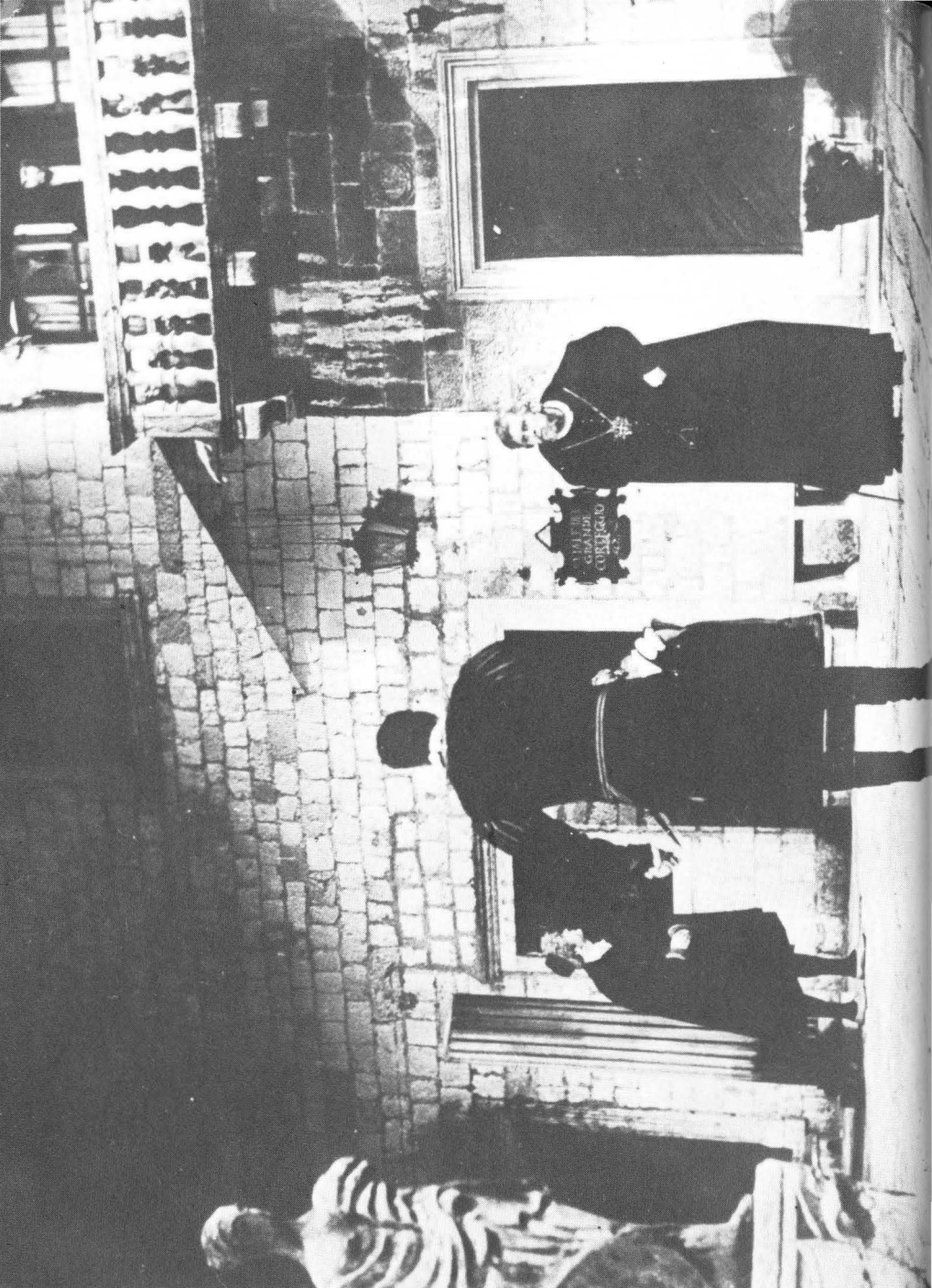
FRANO

Kankaro!²⁶ tko ne bi taj partit ačetao?

MARO

Uzmi ga ti sebi.

AT THE
GRAND
CORRADO

FRANO

Makar bi ju meni dao.

DŽIVO

*Čuj Frano, što pravi, a sve toj, er bi rad
da mene zadavi gočula ovdī sad.
Pus' mi ga jedan čas, sad će doć opet tuj.*

FRANO

Podite, jeda vas bog smiri u tomuĵ.

DŽIVO

*Marine, što takoj činiš me žalosna?
Jesi li ti sin moj?*

MARO

Majka toj sama zna.

DŽIVO

*Ti sprdaš, er si vas u vjetru, Marine;
vidiš li zacić vas gdi mi život gine?
Zločesti sinu moj, htio sam svu brađu
oskupsti, gdi inoj nije čut po gradu
neg tvoje sramote o kijeh svak govori.
Ajmehi! daj što te zla smrt ne umori!*

MARO

Per amor di dio,²⁷ što hoć' rijet, ne znam ja.

DŽIVO

*Sinoćka gdje s'bio? gdi li su t' oružja?
Ajmeĵ ja! Marine, nut život pogledaj
sve tvoje družine, tere tvoj emendaj.*

MARO

*Da smisli ti sebe; ako se, ćaće, ja
uvrgoh u tebe, krivina nije moja.*

DŽIVO

*Nut me čuj, Marine, nije mnom rug bio,
ki tobom sad čine, majde nije, per brio,
ni mi su oružja ni kape grabili,
er gdi sam bio ja, druzi nijesu bili;
ni viku u take ne podoh ja žene,
da prima pak svake ončas iza mene;
a kad bi daj žena, neg stara vještica*

deserta otrena, moja je vrsnica;
kad počne mazati oni nje obraz star,
veće kole strati neg Dživo bokarar;²⁸
ali ti jes bolje far vita con quella,
o pigliar la moglie onesta e bella,²⁹
a mene smiriti? Da ništo ino nije,
zato bi imo ti vjerit se najprije.

MARO

Hoć' da sve učinju i da ja smirim vas,
ne spomen' veće nju, er sam kriv kako pas.

DŽIVO

Ah da si blaženi, nut učin' na moj svjet,
oto se oženi, mirno ćeš poživjet.

MARO

Ako se ne zgodi da budu za moj grijeh
dovesti kugodi od ćudi sadanjijeh,
ke hoće veće dvaš spendat neg donesu.
Ah, ćaćko, ti ne znaš, sadanje kakve su.

DŽIVO

Ne čine toj svake, er nijesu, ži mi ti,
sve žene jednake; nemoj te strah biti
er dobro svi znamo djevojku mi ovu,
za ku te vijeramo.

MARO

Toj li kćer Perovu?

DŽIVO

I ti ju dobro znaš, er ju si vidio
u Gospi³⁰ brže dvaš kad ju je vodio.
Što se istom cjeriš? trjebuje, ži mi ja,
da se za nju vjeriš.

MARO

Da gdi je prćija?

DŽIVO

Hoć', Maro, ino što neg ti se sad zbroji?

MARO

Kad ti hoć', ne ništo.

DŽIVO

Zbrojena ti stoji.

Veće ti on dava neg ostaje njemu.

A nut gdi pazmava s čijem ću doć k njemu.
Tako zdravo ja, neka ga dozovu,
nekadjer pone tja, svršimo stvar ovu.

MARO

Učini sve što hoć', veće me ne pitaj.

DŽIVO

Da hod'mo k njemu poć, ter mu ti ruku daj.

DŽIVO Peru:

Ser Piero, addio!³¹

PERO

O dio ve salvi.³²

MARO

Bon di, signor mio.³³

PERO

Anzi ste meni vi.

Što zapovijedate?

DŽIVO

Znaš sve što hoću rijet.

Prćiju da date, a tebi nã čas zet.

PERO

Najprvo ja bogu na tomuj zahvaljam,
a za tijem što mogu zahvaljam drugo vam;
a vaša prćija stoji u soklinu,
neka ju ja sada donijet ovdí činu,
da ti se pribroji i da t' se izmjeri.

MARO

Neka tako stoji, podaj ju ti kéeri.

PERO

Veće se pouzda u nju neg u mene.

DŽIVO

Ljubav ih obuzda prije neg se ožene.
Kađ hoć, tuj da stoje, hod' svrš'te najbrže.

MARO

Čačko se još boji da se ne razvrže.

DŽIVO

*Pođ'mo riječ istom dat, zašto će notar pak
otiti u pregat; neka je miran svak.*

MARO

*Hodimo zaboga neka se skapulam
da prije ovoga.*

PERO

Kako je drago vam.

Svrha tretjega ata i takoj svrši ovo govorenje.

BILJEŠKE

- ¹ Stislo bi mu se grlo od muke.
- ² Dobar dan, gospodine, Dživo.
- ³ Gospodine Pero, pozdrav.
- ⁴ Ima tisuću godišta.
- ⁵ Nejasno, bit će: povjeriti, prenijeti.
- ⁶ Zakletva — usklik (kao »per dio vero« — tako mi boga istinoga).
- ⁷ Vjere mi, varaš se.
- ⁸ Vjere mi, ne varam se.
- ⁹ Vjere mi, gospodine Dživo, drugi bolje znaju.
- ¹⁰ Ne, gospodine.
- ¹¹ Potvrdni usklik uz zakletvu (npr. da, bogami).
- ¹² Čula je muža kako uz stepenice kašlje i pljuje.
- ¹³ Žigosati kurtizanu (bludnicu) i poslati je u progonstvo (Italiju, Apulija).
- ¹⁴ U rukopisu nedostaje završetak 1. (otišli su na ručak kod Bare i Pere) i početak 2. čina. Radnja se sada u drugom činu nastavlja ispred kuće Marove ljubavnice. Iz ovoga što slijedi zaključujemo da su na ručku u Bara i Pere žestoko oklevetali Marovu ljubavnicu (dakako, da mu je omraze), što je on sve (već ovdje pred njezinom kućom, na početku drugog čina) ljutito predbacujući ponovio njezinu sluškinji, koja međutim svoju gospodaricu brani. Maro želi sa sluškinjom nastaviti razgovor bez prisustva prijatelja Frana.
- ¹⁵ Molim te.
- ¹⁶ Zacijelo.
- ¹⁷ Eno, zvoni Pozdravljenje, tj. sedam sati uveče; ljeti zvoni u osam (Ave Maria — Hvala Marijo!)
- ¹⁸ Laku noć, Maro, upravo i ja ću kući.
- ¹⁹ Tako se zvala jedna ulica u Dubrovniku.
- ²⁰ Vjere mi.
- ²¹ Dobar dan, kako si?
- ²² Dobar dan i dobro godišta. Stvari idu gore nego ikada.
- ²³ Vulgarna uzrečica (muški spolni ud).
- ²⁴ Izgledaš mi lud.
- ²⁵ Pozdrav društvu.
- ²⁶ Rak (uzrečica-usklik čuđenja i ljutnje); mletačko-venecijanskog porijekla.
- ²⁷ Za ljubav božju.
- ²⁸ Više potroši masti nego dubrovački zanatlija Dživo što pravi bokare (vrčeve).
- ²⁹ Provoditi život s ovom ili uzeti ženu poštenu i lijepu.
- ³⁰ U crkvi (katedrala).
- ³¹ Gospodine Pero, pozdrav.
- ³² Bog vam pomogao.
- ³³ Dobar dan, moj gospodine.